

Kijken naar spel van kleuters buiten

de winst van observeren, documenteren en interpreteren voor Pabostudenten!

Door: Marion Steegh en Rolf Touwen

Een verbinding tussen de vakgroepen Onderwijskunde en Bewegingsonderwijs van Fontys Pabo Tilburg, heeft in oktober 2009 geleid tot uitdagend onderwijs voor tweedejaarsstudenten. Kleuterleerkrachten van basisschool 't Schrijverke' in Goirle hadden ook een bijdrage: zij brachten enkele kleutergroepen naar de campus van de Pabo, om de kinderen daar te laten spelen. Eén van de collega's van de vakgroep Bewegingsonderwijs had gezorgd voor een stimulerende speelomgeving op het grasveld en de stoeptegels. Docenten van de vakgroep Onderwijskunde hebben studenten geïnspireerd om het spel van kleuter te documenteren en reflecteren vanuit de Reggio Emilia benadering (Edwards, 1998). De belangrijkste vragen waren: hoe interpreteren studenten wat ze aan spel gezien hebben en hoe kunnen zij op basis daarvan als toekomstig leerkracht het spel begeleiden, verdiepen en verrijken?

De casus "Spel van Merel" als voorbereiding

Fontys PABO Tilburg werkt volgens het ProbleemGestuurd Onderwijs (PGO). Binnen PGO wordt er gewerkt met casussen. Er is veel zelfstudie, maar er zijn ook hoor- en werkcolleges. In een voorbereidend hoorcollege kregen studenten een fotodocumentatie van een spelsituatie van kleuter Merel te zien. Dit was hun casus voor de twee weken die volgden. In eerste instantie lijkt het spel van Merel niet echt bijzonder. Merel zit buiten op het plein op de grijze stoeptegels en tekent wat met gekleurde stoepkrijtjes. Ze krast de tekeningen door en begint steeds opnieuw. Voor de studenten is het verrassend om aan het einde van de fotodocumentatie te zien dat de vijfjarige Merel uiteindelijk iets prachtigs tot stand heeft gebracht: een tekening in de vorm van een symbolisch vogeltje, nagetekend van het deksel van het emmertje met krijtjes. Het is net alsof je door de opeenvolgende foto's iets opvangt van het spel van Merel, dat anders verborgen blijft. De studenten waren daarvan getuige! In het hoorcollege wordt vervolgens de opdracht van observeren, documenteren en interpreteren uitgelegd.

Inrichten van een uitdagende speelomgeving voor kleuters

De opdracht kon alleen slagen als de kleuters uitgedaagd zouden worden om echt te gaan spelen en bewegen. De sectie bewegingsonderwijs houdt zich al een tijd bezig met de vraag: "hoe kunnen we een bijdrage leveren aan het veel en veelzijdig buiten bewegen en spelen van kinderen?" Kinderen krijgen 'spellessen en gymles' in een speel- of gymzaal, maar gaan kinderen daardoor ook automatisch meer buiten spelen? Het antwoord op die laatste vraag is NEE. Veel kinderen kijken meerdere uren per dag TV of zijn druk bezig met games op een spelcomputer. Kinderen van deze tijd moeten opnieuw leren buitenspelen. Leerkrachten in het basisonderwijs en studenten van de Pabo hebben hier een belangrijke taak in. Hoe? Door uitdagende speelomgevingen te creëren en door te laten ervaren dat je veel van wat je in de gymzaal doet, ook buiten kunt uitproberen. Dit probeerde de collega van Bewegingsonderwijs ook met de inrichting van de speelomgeving bij deze opdracht te laten zien.

De speelomgeving op de campus

Tekenen met stoepkrijt:

5

Op de tegels is een groot vierkant getekend met een aantal figuurtjes erin zodat kleuters zien dat daar gekleurd en getekend kan worden met stoepkrijt. Het gekleurde krijt is

al op de grond gelegd zodat ze meteen aan de slag kunnen.

Rijden en rollen met autobanden:

Op een heuveltje is een groot zeil gelegd. Op elke hoek van het zeil staat een pilon om te zorgen dat het zeil blijft liggen. Bovenop staan en liggen een aantal autobanden, kinderen kunnen de banden naar beneden laten rollen en weer omhoog rollen.

6

Twee "verhuis-karretjes" met vier zwenkwielen staan klaar met een pilon erop om mee te gaan rijden. Ze kunnen gebruikt worden als duwkarren om een parcours af te gaan dat is afgezet met krijt en autobanden. De kleuters mogen er overal op het terrein mee gaan rijden.

Hutten bouwen:

Over en in een droge sloot is een aantal doeken en lakens gelegd. Kinderen kunnen hier een hut gaan bouwen of in een 'huis gaan wonen'.

Knikkeren:

Er zijn knikkers neergelegd aan de rand van tegels waar het gras begint en er is een kuiltje gegraven. Kinderen kunnen hier ouderwets gaan knikkeren.

Touwte springen:

Op een andere plek op de tegels worden springtouwen neergelegd.

9

8

Voetballen:

Op het grasveld is een voetbalveldje met echte voetbaldoeltjes. We hebben hier een paar ballen neergelegd. De kinderen kunnen hier spelen met een bal of een potje voetballen.

Observeren, documenteren en interpreteren

De studenten kregen de opdracht om zich met volle aandacht te verbinden met één of meerdere spelende kinderen. Er was toestemming van de basisschool om het spel van de kleuters te documenteren met behulp van foto's, filmpjes en het noteren van uitspraken van de kinderen. De studenten werkten samen in tweetallen. Eén van hen hanteerde de camera en de andere maakte aantekeningen. Er werd een actieve houding van studenten gevraagd, maar deze keer op een heel andere manier: intense, rustige aandacht voor de spelactiviteiten

van de kinderen. Door de wijze van documenteren bleek het voor de studenten mogelijk om achteraf opnieuw goed te kijken naar wat er gebeurde tijdens het spel van de kinderen. Oplossingsstrategieën, plannen en ontdekkingen van kinderen werden op deze manier zichtbaar en zo werd het mogelijk voor de studenten om het spel te interpreteren. Deze interpretatie hebben de studenten vastgelegd in hun verslag.

10

11

Om de interpretatie te kunnen verdiepen, hebben de studenten hoofdstuk 5 van het boek 'Ontwikkeld onder-wijs' van Van

Parreren bestudeerd. Dit hoofdstuk gaat over de kenmerken van de kleuterleeftijd. Vanuit de visie op ontwikkelend onderwijs beschrijft Van Parreren de karakteristieken van hoe kleuters zich ontwikkelen.

Bij de interpretatie van het spel werd het voor de studenten zichtbaar dat de kleuters tijdens het spel *incidenteel leren*. Het zijn de kleuters zelf die hun bezigheden selecteren. Ze leren doordat ze telkens datgene selecteren waardoor ze verder kunnen komen in hun ontwikkeling. Dit proces voltrekt zich onbewust. Daarbij hebben ze incidenteel waardevolle ervaringen. Belangrijke ontwikkelingen vinden plaats door de spelactiviteit. Leren handelen volgens regels en sociale en cognitieve vaardigheden. Vooral onderhandelingsituaties in het gezamenlijke spel vereisen sociale en communicatieve vaardigheden (Van Parreren, 1993).

Uitwisseling in groepen na afloop: evaluatie en discussie

Alle 130 tweedejaars studenten presenteerden en bespraken de documentatieverslagen binnenonderwijsgroepen (van ongeveer 20 studenten). Vooral de interpretaties van de spelsituaties leverden veel waardevolle en interessante discussies op. Studenten kwamen erachter dat er verschillende interpretaties van het spel mogelijk bleken. Zo werd inn één van de fotodocumentaties zichtbaar hoe een groepje kinderen steeds op zoek ging naar ingewikkelder spel. Een met krijt uitgezet parcours werd eerst afgelegd met rollende autobanden. Na een tijdje breidde het spel zich uit naar het afleggen van het parcours met een verhuisplankje op

zwenkwieltjes, waarbij een kind op het plankje zat en een ander kind het plankje voortrok met een touw. Even later gingen er twee kinderen op het plankje zitten en nog even later werden er twee plankjes aan elkaar gebonden. Er waren drie kinderen nodig om de twee plankjes te trekken. Tot verrassing van de studenten was op de foto's zichtbaar dat de kinderen vol vreugde steeds nieuwe acties ondernamen en voor allerlei problemen kwamen te staan. Deze werden in overleg opgelost. De betrokkenheid van de kleuters was groot.

12

Tot hilariteit van de studenten was er in een andere fotodocumentatie zichtbaar dat een jonge kleuter tijdens het spelen een briefje in zijn hand heeft. Dit briefje zit

hem behoorlijk in de weg. Met moeite krijgt hij met het briefje in de ene hand de autoband met de andere hand het heuveltje opgerold. Op de vraag van de studenten wat hij in zijn hand had, antwoordde hij vol trots dat hij die ochtend post had gekregen. Hij wilde zijn kostbare briefje niet afgeven! Op een filmpje werd zichtbaar dat hij het briefje met zijn tong schoonmaakt nadat het op de grond is gevallen. Hij stopt het spel met de autoband al snel en loopt wat rond met zijn briefje. Voor studenten werd duidelijk dat kinderen hun handen vrij moeten hebben om te kunnen spelen.

De studenten konden hun verschillende interpretaties naast elkaar leggen en uitwisselen. In een documentatie werd vastgelegd dat een jonge kleuter zomaar wat rondliep langs de verschillende materialen. Het was voor de studenten niet duidelijk wat hij ging doen en waarom hij schijnbaar doelloos rondliep. De discussie onder de studenten ging over het wel of niet ingrijpen. In de documentatie werd zichtbaar dat ingrijpen niet nodig was. Het kind had zich georiënteerd op de veelheid van materialen en kon uiteindelijk tot een keuze komen.

Door het vergelijken van twee fotodocumentaties, die op twee verschillende dagen gemaakt waren, werd voor de studenten zichtbaar dat de bemiddelende rol van de leerkracht voor het creëren van een interessante speelomgeving cruciaal is. Op de eerste dag werden materialen neergelegd waarbij kleuters al duwend tegen een verhuishagentje een parcours konden afleggen. Slechts één kind voelde zich hiertoe uitgedaagd, maar halverwege het spel haakte ze al af. De tweede dag werden de autobanden rechtop gezet en werden er twee springtouwen aan de verhuiskarretjes bevestigd. De duwkarretjes werden trekkarretjes en dat leverde uitdagend spel op! Hieruit kwam weer een grote betrokkenheid onder de kinderen voort.

13

14

15

16

Leerwinst

De studenten bleken verrast. Ze hadden niet gedacht dat het kijken naar spel zo interessant en leerzaam kon zijn. Ze hebben gericht leren kijken naar spel en ze hebben ervaren dat observeren van spel een waardevolle activiteit is. Ook weten zij nu dat het spel van kinderen staat of valt met een goede, uitdagende leeromgeving.

Ook realiseerden de studenten zich achteraf dat ze zich niet te snel (of soms helemaal niet) moeten bemoeien met het spel van kinderen. Door afstand te bewaren komen kinderen beter in hun spel en blijft het spel ook echt spelen. Het viel de studenten op dat kinderen veel en vooral van elkaar leren.

Reactie van Jose Dekkers, 2^e jaarsstudent Pabo Tilburg:

“Wat ik het meeste heb geleerd is hoe kleuters met elkaar omgaan in het spel. Door te kijken naar het spel van de kleuters en dit achteraf te interpreteren, kom je er achter hoe ze op elkaar reageren en dat ze niet zomaar iets doen. Ook kon je goed het verschil zien tussen de jongste en oudste kleuters. De jongsten kijken naar hoe de oudere kleuters spelen en doen dit na. Ik vond deze casus heel interessant. (Ik heb dan ook nog nooit in groep 1/2 gestaan.) Dit komt ook omdat je ziet hoe kleuters ergens op reageren. Ook heb ik veel aan de hoorcolleges gehad. Door deze casus ben ik anders gaan kijken naar spel van kleuters.”

Marion Steegh en Rolf Touwen,
Fontys Pabo Tilburg
m.steegh@fontys.nl
r.touwen@fontys.nl

Bronnen:

Parreren, C.F. van. (1993) Ontwikkeland onderwijs.
Amersfoort: Acco
Edwards, C. e.a. (1998). De honderd talen van kinderen.
De Reggio Emilia-benadering van de educatie van
jonge kinderen. Amsterdam. Uitgeverij SWP.

Foto's:

Foto 1 t/m 4: Merel

Foto 5: Teken met stoepkrijt

Foto 6: Rijden en rollen met autobanden

Foto 7: Rijden met twee wagentjes

Foto 8: Knikkeren

Foto 9: Voetballen

Foto 10 en 11: Observeren door studenten

Foto 12: fotodocumentaties

Foto 13, 14, 15 en 16: wagentjes en banden; weinig activiteit vs veel activiteit